

**DANIELE COGONI - ANCA
 MARIANA NECHITA**
***VIZIUNEA ECUMENICĂ
 A PĂRINTELUI DUMITRU
 STĂNILOAE***
*ASPECTE EXISTENȚIALE,
 TEOLOGICE ȘI ECLEZIALE
 (EDIȚIE BILINGVĂ)*
 CITTADELLA EDITRICE –
 ASSISI, 2024, 356 PP.

Pr. prof. univ. dr. Sorin COSMA

Studiul este onorat cu ***Prefața*** semnată de *Părintele Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja*, Decanul Facultății de Teologie „*Ilarion V. Felea*” din Arad.

Autorii volumului, *Daniele Cogoni* (Preot prof. univ. în Italia) și *Anca Mariana Nechita*, au colaborat eficient prin articole publicate în revista oficială a Episcopiei Caransebeșului, „*Foaia Diecezană*”, a cărei casetă redacțională *Anca Mariana Nechita* (Câmpean) o onorează de mai mulți ani, cât și prin participarea comună la simpozioane și conferințe precum cele organizate de Episcopia Caransebeșului și Facultatea de Teologie din Arad, în care coautoarea româncă, mamă și soție de preot ortodox și-a

dovedit virtuozitatea de traducător autorizat de limbă italiană, sau excelând în traducerea altor studii, la care se adaugă și cel de față, purtându-i semnătura alături de *Daniele Cogoni*.

Încă de la început se cuvine să precizăm că importanța și necesitatea unui studiu ca cel de față privind *Viziunea Ecumenică a Părintelui Dumitru Stăniloae*, apreciat ca cel mai mare teolog al secolului XX, supranumit și „Everestul teologiei românești” (D. Belu), este binevenită, dată fiind atitudinea actuală contradictorie față de ecumenism, aflat la „răscrucea vânturilor”, combătut de unii ca *erezii*, fiind considerat sincretism religios care denaturează și chiar compromite tezaurul dogmatic și canonic al Ortodoxiei; dar susținut de alții ca o *dogmă*, fiindcă reprezintă voința fermă a Mântuitorului, „*ca toți să fie una*”. Indiferent însă de poziția teologilor și chiar a Bisericilor Autocefale, ecumenismul rămâne totuși o realitate practică irenic și oficial în duhul fraternității creștine atât în rugăciune, cât și în opere comune de caritate; sau, dincolo de prozelitismul sectar, creștinii de bună credință aparținători confesiunilor tradiționale se sprijină reciproc în problemele administrative bisericești, mai ales când nevoile vieții copleșesc și sprijinul venit din afară lipsește, precum e cazul celor aflați în detenție sau în diaspora, când oamenii aflați sub presiunea înstrăinării, sau apăsați de dificultățile și nevoile vieții, își dovedesc reciproc spiritul de într-ajutorare, uitând de diferențele care îi separă și de multe ori îi învrăjbesc.

Prezentul volum scris și redactat de cei doi autori, în ediție bilingvă (italiană și română, în traducere realizată de coautoare) fixează cadrul general al tematicii, arătând că deschiderea ecumenică a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae este descoperită și explorată în raport cu existența sa umană. „Dacă se vrea ca gândirea sa teologică să fie înțeleasă mai bine, e important și necesar să se cunoască *umanitatea sa vie*, întrucât *nu există gândire despărțită de viață și nu există viață despărțită de gândire*. Această corelare între viață și gândire, în cazul Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, se impune cu atât mai mult cu cât în multe din investigațiile gândirii sale se observă o discrepanță dintre gândire și viață” (p. 194).

În acest context, studiul de față prezintă personalitatea multiculturală a Părintelui Dumitru Stăniloae nu numai „cărturar”, „mare teolog”, „om al vieții și al teologiei vii, figură proeminentă încă de descoperit și apreciat”; sau „autoritate importantă a teologiei ortodoxe a secolului al XX-lea”, ci și un „teolog ecumenic

de referință pentru întreaga teologie interconfesională” (p. 194-195).

Privind aspectele *existențiale, teologice și ecleziale ale viziunii ecumenice a Părintelui Dumitru Stăniloae*, volumul de față este judicios structurat în două părți, după cum urmează:

Partea I (p. 193-201) alcătuită de *Anca Mariana Nechita*, se referă la:

Dumitru Stăniloae. Context istoric și aspecte biografice și bibliografice (p. 201-243) cu specială referire la: *Contextul istoric* (p. 201-217); *Viața și opera lui Dumitru Stăniloae* (p. 217-243); *Considerații finale* (p. 243-246).

Le vom vedea pe rând.

1. CONTEXTUL ISTORIC (P. 201- 217)

Este cunoscut faptul că de-a lungul vremii Principatele Române au constituit un punct de răscruce dintre Orient și Occident, poporul român fiind singurul popor latin de rit bizantin într-un ocean ortodox slav.

În contextul istoric, secolul al XX-lea a constituit ambianța geopolitică în care poporul român și-a căutat identitatea sa într-un cadru mulți etnic și inter-cultural, devenind în 1918 stat național. A urmat înființarea Patriarhiei Române și evenimentele social-politice și confesionale dintre cele două Războaie Mondiale la care Biserica a trebuit să facă față, precum și perioada *Războiului Rece* (1946-1990). Acum se va desfășura sovietizarea totală a României, care va impune cu înverșunare, totalitar și despotic, ateismul ca doctrină politică soldată cu persecuția credinței românești care i-a menținut poporului român, peste veacuri, conștiința identității și demnității sale naționale.

Sub această presiune istorică a trăit, a activat și a gândit în cea mai mare parte a vieții Părintele Profesor Dumitru Stăniloae. Și nu i-a fost ușor, pentru că orice opinie personală și orice cuvânt exprimat public socotit contrar doctrinei politice impusă cu sălbăticie conștiinței cetățenești, era pedepsit exemplar cu maximă asprime. Iar victimele nu au fost puține. Și pentru a nu fi una dintre ele, Părintele Dumitru Stăniloae era conștient de faptul că înainte, mai ales ca redactor la *Telegraful Român*, susținând și apărând valorile ortodoxiei românești, s-a declarat împotriva bolșevismului

ateu și inuman, încât acum va trebui să se autocenzureze în tot ceea ce va scrie sau va spune.

Dat fiind faptul că „fiecare etapă a vieții sale a avut repercusiune relevantă asupra argumentației sale teologice și spirituale” (p. 217), prezentul studiu ne oferă posibilitatea cunoașterii mai întâi a aspectelor biografice, începând cu copilăria, studiile și activitatea desfășurată de către Părintele Dumitru Stăniloae în trei etape: *cea de la Sibiu*; *cea de la București înainte de detenție*; și tot la *București, după detenție*.

2. ASPECTE BIOGRAFICE

Aspectele biografice sunt adânc înrădăcinate în educație ca formare a caracterului, în studiu, ca mod de gândire și de abordare a activității teologic-culturale și a vieții spirituale.

2.1. Copilăria și studiile

Locul în care s-a născut și a copilarit Dumitru Stăniloae s-a înscris în conștiința formării sale culturale, teologice și spirituale, fiindcă în Vlădenii sec. al XX-lea religiozitatea era profundă și naturală, iar credința creștină se trăia cu smerenie și simplitate în spirit de fraternitate, pătrunsă de certitudinea că toți oamenii sunt fiii lui Dumnezeu. Izvorâtă din Liturghie și din viața Bisericii în comuniune cu întreaga creație, această evlavie va insufla o dragoste profundă pentru Dumnezeu, pentru oameni, pentru creație și pentru Ortodoxie ca „*lege românească*”.

Profilul cultural ortodox și românesc se va forma începând cu școala confesională din satul natal, continuată cu liceul umanist confesional „Andrei Șaguna” din Brașov; *apoi la Facultatea de Teologie din Cernăuți*. După un an de studiu, părăsește cursurile Facultății de Teologie din Cernăuți, care, deși de înaltă ținută academică, promova o teologie scolastică, raționalistă, abstractă și sterilă, lipsită de experiența vie a credinței ce stabilește legătura indisolubilă dintre teologie și antropologie, dintre divin și uman, dintre dogmă, spiritualitate și viața concretă a sufletului care caută mântuirea prin comuniunea cu Dumnezeu, cu oamenii, cu lumea și cu întreaga creație.

Dumitru Stăniloae urmează un an cursurile Facultății de Litere din București, dar din inițiativa Mitropolitului Nicolae Bălan, care apreciindu-i calitățile, îi oferă o bursă pentru a-și relua studiile în Facultatea de Teologie din Cernăuți, pe care a absolvit-o în 1927; și tot din inițiativa Mitropolitului va studia un an în Grecia,

sustinându-și apoi doctoratul la Facultatea de Teologie din Cernăuți, în 1928. Își continuă studiile la München pentru a aprofunda istoria și filologia bizantină; apoi la Berlin și Paris, dedicându-se studiului operelor lui Grigorie Palama. Învăță greaca (veche și modernă), germana, franceza și rusa, apoi în 1930 ajunge la Istanbul pentru a copia lucrările teologice originale ale Sfântului Grigorie Palama (p. 220-223).

2.2. Etapele vieții și activității teologice ale Părintelui Dumitru Stăniloae

2.2.1. Perioada de la Sibiu dintre anii 1929-1946. Ca etapă de început, activează ca profesor la Academia Teologică (1935-1946), iar din 1936 până în 1946 devine rectorul Institutului. Din 1934 Mitropolitul îi încredințează redacția revistei „*Telegraful român*” (1934–1945). Ca redactor la „*Telegraful Român*” s-a împrietenit cu *Dumitru Veștemean, deschizându-și alături de el privirile și activitatea spre promovarea ecumenismului creștin*. Simțindu-se pătruns de dorința Mântuitorului „*ca toți să fie una pentru ca lumea să creadă*”, va dezvolta o teologie existențială ecumenică (p. 303) în acord cu conștiința ecumenică determinată de vinovăția solidară a tuturor confesiunilor creștine victime ambițiilor, prejudecăților, orgoliilor, aroganței, neîncrederii reciproce, intereselor politice...

În această perioadă a petrecerii la Sibiu și-a întemeiat familia și a primit Taina Hirotoniei, iar sub aspectul promovării activității de cercetare științifică pune în circulație teologică *isihasmul palamit*, elaborând volumul: „*Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama. Cu trei tratate traduse*, Sibiu, 1938, 250 pp. Vocația sa național-culturală desfășurată într-un context teologic ortodox se va concretiza în volumul: *Ortodoxie și românism*”, Sibiu, 1943, 395 p. Se remarcă în mod excepțional cu studiul: „*Iisus Hristos sau restaurarea omului*”, Sibiu, 1943, 404 p, de mare profunzime teologică, „cardinală în întreaga literatură ortodoxă, corelând *soteriologia* cu *ontologia* persoanei în sens că mântuirea este înainte de orice, reconstituirea ontologică a umanității care s-a produs deja în ipostaza Fiului lui Dumnezeu cel întrupat” (I. Bria) (p. 228- 229).

În această perioadă apare traducerea *Filocaliei* – „*culegere de scrieri ale Sfinților Părinți care arată cum omul se poate purifica, lumina și desăvârși*” printr-o viață de tăcere și rugăciune, dar și prin acceptarea suferinței (p. 231); primul volum fiind tipărit la Sibiu în 1946.

2.2.2. Perioada petrecerii la București în timpul regimului comunist, înainte de detenție (1947-1958). Devine profesor titular în 1947 la Facultatea de Teologie din București, urmându-l pe Nichifor Crainic în Departamentul de Teologie ascetică și mistică. În 1947 apare la Sibiu vol. II al *Filocaliei*, iar în 1948 vol. III și IV.

Ca profesor la Catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică elaborează studii de înaltă ținută academică și de actualitate teologică, într-o dezbatere interconfesională, făcându-l cunoscut prin originalitatea și temeinicia lor, în țară și străinătate. Predând la doctoranzi, își formează discipoli capabili să-i rămână toată viața fideli gândirii sale, pentru a o transmite ca reflexie ecumenică teologiei occidentale...

Urmează perioada de detenție (1958-1963), în urma acuzării pe nedrept și abuziv de „*uneltire împotriva ordinii sociale*” pentru participarea încă din 1950 la întâlniri ale „*Rugului Aprins*” ca mișcare duhovnicească de redescoperire a tradiției bizantine vii în cultura latină (p. 232), fără niciun fel de implicare politică.

2.2.3. Perioada petrecută la București în timpul regimului comunist, după detenție (1965-1990). Privind contextul istoric, se consideră că după 1960 apare un „*comunism cu față umană*”, în realitate era o manevra politică ce urmărea controlul strict al conștiințelor (p. 233), alcătuit „din intrigi, minciuni, persecuții și falsificări care limitau libertatea de exprimare” (p. 214).

Părintele Profesor Dumitru Stăniloae se întoarce la catedră în 1963 și i se cere să scrie pentru a prezenta Occidentului imaginea libertății religioase din România.

Astfel, pe lângă studiile publicate în revistele teologice din România, din 1973 i se acordă dreptul de a publica în volum. Astfel, apare volumul: „*Uniatismul și Transilvania. Încercare de dezmembrare a poporului roman*”, București, 1973, p. 207, reprezentând o colecție de articole publicate înainte de detenție.

Se retrage din învățământul teologic în 1973, rămânând doar îndrumător pentru doctoranzi, dedicându-se studiului. Astfel în 1973 publică la Atena volumul: „*Mistagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul*”.

În perioada 1976-1991 apar celelalte volume ale *Filocaliei*; respectiv vol. V-XII.

În continuare apar volumele de sinteză teologică cu largă recunoaștere internațională.

Dintre acestea, autorii volumului de față rețin pe cele mai semnificative alături de activitatea de afirmare a Ortodoxiei Românești în mediul academic occidental.

În această perioadă apar volumele: „*Teologia Dogmatică Ortodoxă*” – 3 vol., București, 1978; *Spiritualitatea ortodoxă*, București, 1981, 320 p.; *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Craiova, 1986, 440 p.; „*Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*”, Craiova, 1987, 392 p.; „*Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*”, Sibiu, 1991, 286 p.; „*Studii de teologie dogmatică ortodoxă*”, Craiova, 1990, 705 p.; „*Reflecții despre spiritualitatea poporului român*”, Craiova, 1992, 162 p.; „*Sfânta Treime sau La început a fost iubirea*”, București, 1993, 96 p.; „*Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*”, Cluj-Napoca, 1993, 240 p.

În această perioadă participă la colecția „*Părinți și Scriitori Bisericești*”, cu traduceri și comentarii de profundă ținută teologică.

În această perioadă a făcut parte din delegațiile Bisericii Ortodoxe Române care au vizitat alte Biserici: Germania Federală (1970), Grecia (1971), Biserica Coptă din Egipt (1971), Vatican (1971), etc.

A participat la numeroase consultații și conferințe teologice organizate de diferite Comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor; a ținut conferințe ca invitat la Facultățile de Teologie din Atena, Tesalonic, Paris, Bonn, Tübingen, Freiburg, Geneva, Oxford, Institutul Ecumenic din Bossey, în SUA, etc.

Prodigioasa sa activitate a fost apreciată prin titluri și distincții precum cel de „*Doctor honoris causa*” al Facultății de Teologie din Tesalonic (1976), Institutul Teologic „St. Serge” din Paris (1981, al Facultății de Teologie din Belgrad (1982), al Universității din București (1992), membru corespondent al Academiei Române (1990); apoi membru titular (1992).

3. ASPECTUL BIBLIOGRAFIC

După cum rezultă cifric dintr-o „inventariere” recentă, scrierile Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, sunt structurate în 13 categorii, după cum urmează: 53 lucrări în volume; 42 de traduceri (în volume și reviste), 18 broșuri; 235 studii; 96 articole de specialitate; 35 de articole omagiale și comemorative; 27 de prefețe; 13 omilii; 22 discursuri; 481 de articole publicistice (multe nesemnate sau semnate cu pseudonim); 91 note, însemnări, opinii;

27 recenzii; 63 interviuri (radio, Tv, tipărite); 60 convorbiri la radio și televiziune (p. 244-245).

La aceasta mai adăugăm faptul că despre *biografia* și *bibliografia* Părintelui Dumitru Stăniloae au fost publicate peste 1000 de articole, și diverse aprecieri, oferite în mod constant în ultimii 30 de ani de personalități din diferite biserici, confesiuni și tradiții (p. 196), pe măsură să-l consacre ca personalitate emblematică a teologiei românești și vieții bisericești ca *preot, profesor de teologie, mistic, filosof, istoric, jurnalist, traducător* (p. 195).

În legătură cu aspectul bibliografic corelat cu cel biografic, din etapa vieții și activității sale la București, înainte și după detenție, se cuvine să precizăm că studiile dinaintea detenției cuprind principalele teme ale dogmaticii ortodoxe, dezbătute conform teologiei simbolice, prin raportarea învățaturii ortodoxe la învățătura Bisericii Catolice și Protestante; și tipărite mai ales în revistele centrale bisericești: „*Ortodoxia*” și „*Studii Teologice*”. În schimb, multe din scrierile sale de după detenție apar atât în reviste cât și în volume, promovând – așa cum a subliniat Patriarhul Daniel – „o teologie a iubirii și a comuniunii personale, o teologie a libertății personale și a sfințirii creației. Aceasta nu este „descriptivă”, detașată, însă participativă. Ca și cum ar fi o invitație la dialog cu Dumnezeu.

Privind apoi traducerea *Filocaliei*, spre deosebire de primele patru volume apărute la Sibiu, celelalte opt volume apărute în perioada petrecerii la București, după detenție, sunt completate cu note explicative și comentarii de profundă spiritualitate, încât preluate independent se pot constitui într-un adevărat tratat de teologie și spiritualitate filocalică.

Vrednic de reținut este faptul că traducătorul *Filocaliei* a fost pătruns de duhul ei, care i-a devenit norma de viață spirituală, încât „Cine a avut ocazia să-l cunoască și să-l vadă în cercul teologilor și preoților români, este impresionat de unitatea dintre teologie și spiritualitate care i-a format personalitatea. Profesorul Stăniloae nu este numai un om cultivat, ci și un om înțelept și este venerat de mulți, ca un *părinte spiritual*”, remarcă un teolog protestant care l-a cunoscut mai îndeaproape (Jürgen Moltmann - p. 199).

Partea a doua a volumului se intitulează: „*Trăsături ale teologiei dogmatico-existențiale. Perspective teologice, antropologice și ecumenice*” (p. 247-350) – fiind scrisă și redactată de părintele **Daniele Cogoni**.

Autorul celei de-a doua părți a prezentului volum precizează încă de la început faptul că dacă gândirea și opera Părintelui Dumitru Stăniloae sunt înțelese în cadrul cultural al ortodoxiei românești, remarcându-l prin excelență un teolog ortodox român, nu exclude faptul că el este în același timp un teolog al întregii creștinătăți, deoarece gândirea lui temeluită pe învățătura Apostolilor și a Părinților Bisericii, nu exclude gândirea multor teologi și filosofi neortodocși cu care se confruntă în scopul afirmării valorilor creștine. Astfel, teologia promovată de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, fiind lipsită de orice naționalism extrem, poartă pecetea ecumenicității, în sensul că „*valoarea națiunii și iubirea pentru ea nu poate fi mai mare decât valoarea iubirii catolice, adică universale, sobornicești*”. Ca urmare, iubirea pentru națiune nu trebuie să se transforme în naționalism exagerat. De altfel, el este văzut în Occident ca un adevărat „*teolog ecumenic deși este adânc și ferm înrădăcinat în tradiția proprie*” (Jürgen Moltmann – p. 199).

Promovând o abordare *existențială a teologiei ca dogmă și spiritualitate*, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae realizează o actualizare a învățăturii mântuitoare și mereu vie a lui Hristos prin forța Tradiției Apostolice, care curge în învățătura Sfinților Părinți, „nu prin a conserva cenușa trecutului, ci în a menține permanent vie și actuală lucrarea Sfântului Duh” (p. 270).

„Prin urmare – spune Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – ne-am străduit să înțelegem învățătura Bisericii în spiritul Părinților, dar, în același timp, să o înțelegem așa cum credem ca ar fi înțeles-o ei astăzi. Căci ei n-ar fi ignorat vremurile noastre, la fel cum nu le-au ignorat pe ale lor”. De aceea, spune el, „m-am convins că există o unitate organică între gândirea patristică și gândirea care trebuia să răspundă la problemele de azi” (p. 269).

Aprofundând acest aspect, Părintele Dumitru Stăniloae arată că duhul Sfinților Părinți se menține în contextul actual prin caracterul dinamic și creator al Tradiției susținută de acțiunea Duhului Sfânt ca o realitate a vieții ecleziale.

Întreaga Tradiție a Bisericii îndreptându-se spre Hristos și spre Viața trinitară, deschide cea mai autentică și înaltă vocație a omului, și anume aceea de comuniune interumană, trăită după chipul și asemănarea Sfintei Treimi. Astfel, spune Dumitru Stăniloae: „*dacă Dumnezeu lucrează în oameni și omul este creat după chipul Său, și omul are o lucrare de făcut, înrădăcinată în natura sa, o lucrare care se leagă în mod normal de cea a lui Dumnezeu, o lucrare*

prin care omul aspiră să se ridice la o unire tot mai strânsă cu El și să se îndumnezeiască” (p. 292).

Redactată într-o formă existențială, teologia Părintelui Dumitru Stăniloae are un caracter *trinitar* indisolubil corelat *hristocentric* și *antropocentric*, în sensul că comuniunea cu Hristos, Unul din Sfânta Treime, Dumnezeu adevărat și om adevărat, dar și comuniunea cu orice om în Hristos este comuniunea prin care sufletul ajunge la o anumită experiență a lui Dumnezeu ca suprema comuniune și izvor al oricărei comuniuni (p. 289).

Astfel, teologia trinitară este *o teologie a experienței eclesiale* „Sfânta Treime, care constituie modelul oricărei relații interumane mărturisește taina Vieții sale în mod sublim în comuniunea de iubire care se realizează în Sfânta Liturghie a Bisericii, în adunarea cultică adunată de Duhul Sfânt în jurul Cuvântului și al Darurilor Euharistice” (p. 293), înțeleasă ca „viață a celor mulți în Unul, a tuturor în Hristos, a fiecăruia în inima celuilalt, dar nu într-un mod ideal ci real, experimental” (p. 294). Și de aici, rezultă viața de sfințenie a comunității liturgice: „*Pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm*”; confirmată cu devoțiunea: „*Ție, Doamne*”.

Pornind de la faptul că omul este creat după chipul lui Dumnezeu Treime considerat în Sine ca relație interpersonală, care se dăruie relaționării în afara Sa, precum și faptul că persoana umană este orientată ontologic spre o viață în sine și o viață cu ceilalți, se constituie temeiul conceptului de „*persoană și comuniune*” ca element esențial pe care se structurează întreaga teologie ortodoxă promovată de Părintele Stăniloae cu privire la abordarea viziunii sale ecumenice. Și anume, a unui *ecumenism al unității în diversitate realizat în lumina modelului trinitar* (p. 273). Deși consideră Biserica Ortodoxă ca adevărata Biserică deplină a lui Hristos, totuși Părintele Dumitru Stăniloae este convins că celelalte confesiuni creștine nu sunt deloc lipsite de valoare în fața lui Dumnezeu, ele fiind „*incomplete*” sau „*nedepline*” „*unele mai aproape de deplinătate, altele mai depărtate*” într-o anumită legătură cu Biserica deplină, dar nu se împărtășesc de lumina și puterea deplină a soarelui Hristos (p. 326). Această recunoaștere a eclezialității în afara canonicității granițelor canonice ale Bisericii Ortodoxe, este numită de Dumitru Stăniloae „*sobornicitate deschisă*”. „Sobornicitatea – spune el – este unitatea creștină perfectă în mărturisirea și trăirea de către toți creștinii în comuniune a moștenirii apostolice; încât se poate spune că Biserica cea una

pe care trebuie să năzuiască să o realizeze ecumenismul este Biserica apostolică și sobornicească. Fără apostolicitate, sobornicitatea nu are sens, și fără sobornicitate, apostolicitatea sau Revelația în Hristos nu poate fi deplin cunoscută și valorificată, nu-și poate împlini tot scopul ei, nu poate dezvolta toate valențele umane, nu poate desăvârși deplin pe nici un credincios” (p. 339).

Pe de altă parte, autorul studiului arată că „Dumitru Stăniloae a exprimat întotdeauna o dificultate evidentă în a considera posibilă intercomuniunea între cei botezați în absența unei unități de credință” (p. 273). Dacă taina iubirii centrată pe persoană și comuniune se poate concretiza prin *ecumenismul rugăciunii* și *al carității*, se întâmpină greutăți în promovarea *ecumenismului adevărului*. Părintele Profesor Dumitru Stăniloae remarcă faptul că „protestanții nu încearcă nicio dificultate în a fi una în actul împărtășirii, dar încearcă o dificultate foarte mare în a fi una cu ceilalți creștini prin mărturisirea aceleiași credințe. Nu se întâmplă oare, chiar în aceasta o relativizare a Euharistiei, în concepția lor, dar nu și relativizarea deosebirilor de credință prin care se relativizează?”¹.

De aici rezultă *necesitatea reciprocității dintre iubire și adevăr* în *dialogul ecumenic*, în sensul că „se cere unora să coboare în adâncul iubirii până la fundamentul ei față de adevăr, și altora să coboare în adâncul adevărului până la sâmburele lui de foc cu față de iubire, eliminându-se și el ca neadevărat tot ceea ce eventual nu are ca esență iubirea. Se cere să se depășească orgoliul de a impune un adevăr fără iubire, sau orgoliul de a refuza un adevăr, sau a-l cocoloși în numele iubirii”².

În încheiere, nimic mai potrivit decât concluzia formulată sintetic, relevant și convingător de către *Anca Mariana Nechita*: „Toată opera Părintelui Dumitru Stăniloae este un dar împărtășit cu ceilalți, un dar *intratrinitar*. Teologia nu trebuie despărțită de doxologie, ea este teologie mărturisitoare, vie, filocalică, unică, a experienței iubirii. Toată opera sa este o sinteză neopatristică creatoare, o mistagogie... (p. 244). Scrierile Părintelui Stăniloae reprezintă sinteza modernă a teologiei patristice, care este plină de prezența Duhului... Opera sa este, expresia unui „*luminar*” care pune în scris taina relației sale cu Duhul lui Dumnezeu (p. 245)...

1 A se vedea: Preot Prof. Dumitru Stăniloae, „*Iubire și adevăr*”, pentru o depășire a ecumenismului contemporan, în rev. *Ortodoxia*, nr. 2 / 1967, p. 285.

2 (idem, p. 290).

Teologia Părintelui Stăniloae subliniază perenitatea gândirii și a spiritului patristic. O reactualizează în contextul secularizant de astăzi, propunând soluția patristică ca o cale salvatoare pentru omul modern, sfâșiat de angoase și predispus să sufere dezintegrarea galopantă a relațiilor cu Dumnezeu și a relațiilor umane” (p. 246).

La sfârșitul acestei prezentări ne permitem câteva **constatări**, după cum urmează:

1. Lucrarea este de actualitate și prezintă interes, umplând un gol în redarea viziunii teologice a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, tema nefiind abordată până acum într-o viziune unitară privind conexiunea dintre etapele vieții, gândirea și trăirea filocalică.

2. Prezentul studiu privind viziunea ecumenică a Părintelui Dumitru Stăniloae reprezintă rodul unei activități de cercetare de mai mulți ani, întreprinsă de *Părintele Profesor Daniele Cogoni*, anterior elaborând studii ce stau la temelia celui de față, precum volumul: „*Teologia ortodoxă română a Părintelui Dumitru Stăniloae*”. Personalitatea - teologia - hristologia - eclesiologia, publicat în rev. *Studi Ecumenici*, nr. 1 și 2 (2007), însumând peste 80 p. Apoi volumul: „*Geniul teologic al Părintelui Dumitru Stăniloae. Perspective antropologice, teologice și sacramentale*”, (scris în colaborare) și publicat în 2010, 351 pp., cu o prefață de Tomas Spidlik. Iar mai recent: „*Teologia existențială la Părintele Dumitru Stăniloae*” (studiu tradus de *Anca Mariana Nechita*), în rev. FD nr. 9-10 (2023), pp. 16-23.

3. Numele Părintelui Daniele Cogoni este cunoscut școlilor teologice și credincioșilor din România, mai ales prin colaborarea cu *Anca Mariana Nechita* (Câmpean) la elaborarea lucrărilor publicate în revista „*Foaia Diecezană*” (prescurtat: „FD”), editată de Episcopia Caransebeșului, precum: „*Mulțumim Ortodoxie!*” în rev. FD 9-10 (2019) p. 32-33. Apoi, articolul intitulat: „*Propovăduirea evangheliei și catehizarea. Pentru o pastorație reînnoită*” – interviu realizat de *Anca Mariana Câmpean* și publicat în rev. FD, nr. 3-4 (2021), pp. 6-10. La fel și articolele traduse și publicate în FD: „*Ție, preasfântă fecioară, toată lauda noastră nu doar cu cuvântul ci mai ales cu dorul de a deveni asemenea Ție, modelul nostru*”, în rev. FD, nr. 3-4 (2020) pp. 18-19; Studiul „*Rugăciunea Numelui lui Iisus*”, publicat în 2022, 144 p. este prefațat de *Anca Mariana Nechita*; La revista „*Teologia*”, nr. 3, (2023) și nr. 4, (2023) a Facultății de Teologie din Arad, a publicat două conferințe: „*Ecclesiologia Trinitară la Dumitru Stăniloae*

comparată cu cea a lui J.M.R. Tillard, *Valoarea pentru dialogul ecumenic*”..

La acestea adăugăm participarea Părintelui Daniele la simpozioane și conferințe organizate la Caransebeș în 2019 și 2022, Cluj-Napoca în 2008 și Arad în 2023.

4. Prezentul studiu își afirmă calitatea și prin *bibliografia folosită*, pe măsură să ilustreze întregul periplu întreprins de autori în cercetarea efectuată. Apreciem în mod deosebit perspicacitatea și acuratețea selecției lucrărilor esențiale ale Părintelui Dumitru Stăniloae, după cum urmează: în limba română: 23; în limba franceză: 8; traduceri în limba italiană: 8; diverse studii: 20.

5. Autorii dovedesc putere de analiză și sinteză, precum și echilibrul judecății în problemele complexe și controversate pe care le ridică poziția Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae față de ecumenism.

6. Tema fiind temeinic documentată și academic dezvoltată într-un stil sobru, nuanțat și antrenant, oferă o lectură plăcută și plină de încredere ecumenică, „dăruind Occidentului creștin cele mai semnificative trăsături ale tradiției ortodoxe, pe măsură să-l afirme pe Părintele Dumitru Stăniloae ca „*cel mai mare teolog al secolului XX, iar opera sa tradusă în limbile occidentale, se va impune ca una dintre cele mai mari creații ale gândirii contemporane*” (Olivier Clément) (p. 259).

7. Dar în același timp, pe bună dreptate remarcă autorii, arătând că „gândirea ecumenică alimentează gândirea sa, care, deși este și rămâne ortodoxă, ține serios cont de teologia altor confesiuni creștine” (p. 328). Astfel, „în experiența sa ecumenică, Stăniloae nu numai că a avut ocazia să ofere gândirea sa ortodoxă, apreciată de interlocutorii săi, dar a avut și ocazia să primească din gândirea teologică a catolicismului și protestantismului în care găsește idei noi, confirmări, concordante, împărtășiri, stimuli spre un mod de a face teologie, care pe de o parte, este fidel Părinților, dar, pe de altă parte, răspunde omului de astăzi însetat de comuniune...” (p. 327).

8. Acordând spații largi duhului de sfințenie filocalică pe care Părintele Profesor Dumitru Stăniloae l-a cultivat în viața personală, în scrieri, în familie, în închisoare și în relațiile cu semenii (pp. 195, 198-199, 200, 230, 235, 311), prezentul volum se constituie un adevărat document menit să propună înscrierea numelui său în rândul sfinților.